

**РЕЦЕНЗІЯ
НА ПІДРУЧНИК
Zofia Bentkowska-Sztonyk, Edyta Wach.
Historia Podręcznik dla klasy szóstej. Wydawnictwo Wiking, 2019**

Запропонований для рецензування підручник польських авторів продовжує серію чудових навчальних книг для учнів середніх шкіл. Означене видання містить виклад історичних подій, що охоплюють період від кінця XV до початку XIX ст.ст. У подієвому вимірі це відрізок часу між Великими Географічними відкриттями та ліквідацією Великого князівства Варшавського.

Як і більшість польських навчальних книг даний підручник відзначається високим методичним рівнем. У ньому повною мірою реалізовані практично усі сучасні вимоги щодо подібного роду книг. З-посеред іншого хотілося б відмітити чудовий підбір історичних ілюстрацій, а головне – методичного апарату для роботи вчителя і учня з ними (наприклад, ілюстрації і завдання до них на с. 32, 110, 137 та ін.). Візуальними об'єктами, запропонованими учнями для аналізу стають не лише відомі історичні полотна Яна Матейка, але й геральдичні зображення, фото різноманітних державні нагороди та відзнаки, приклади образотворчого та архітектурного мистецтва. Завдання до роботи із зображеннями дозволяють вчителю організувати роботу одразу у кількох дидактичних напрямках: 1) отримання додаткової інформації поза блоком основного викладу; 2) розбір методики аналізу візуальних джерел спільно із учнями; 3) самостійної роботи із візуальним об'єктом за допомогою запитань, запропонованих авторами підручника. Щоправда варто відзначити, що останнім не завжди вдається витримати форму, цього блоку книги. Окремі ілюстрації супроводжені завданнями, що вимагають від учня пошуку додаткової інформації, утім, жодним чином не окреслено джерела інформації, що могли б допомогти дитині у роботі (наприклад, с. 148).

На нашу думку, позитивним у підручнику є й те, що пропонуючи учням певні історичні документи, автори посилаються на джерела, доступні у всесвітній мережі, що дозволяє скоротити психологічну відстань між ними та дитиною. Щоправда посилання зроблено у традиційний спосіб у вигляді так званих «лінків», що на сьогоднішній день не є максимально зручним при роботі із друкованою книгою.

У змістовому плані автори послуговуються традиційною для польського підручникотворення моделлю: розгляду польської історії на тлі ширшого загальносвітового історичного контексту. Автори прагнули максимально органічно показати вплив світових подій на розвиток Польщі та водночас вказати на роль та значення останньої у розвитку світової цивілізації. Разом із цим, автори пропонують учням звернути основну увагу на контекст військово-політичних подій. Сюжети історії соціальної, історія повсякдення у цьому підручнику є радше винятками, аніж рівнозначною політичному аспекту минулого. Важливо, що автори, описуючи події минулого уникають надмірної ідеалізації історичних постатей та достатньо відверто підкреслюють неоднозначність з точки зору моралі окремих історичних подій та явищ (наприклад, Великих географічних відкриттів).

Українські сюжети у підручнику представлені досить обмежено, а окремі інтерпретації подій на нашу думку є суперечливими. У навчальній книзі неодноразово згадується термін «Україна» у контексті історико-географічного району подібно до Волині чи Поділля. З одного боку, це відображає тогочасну (XVI – XVII ст.ст.) географічну термінологію, що вживалася у Речі Посполитій. З іншого – може формувати помилкове уявлення у польських учнів стосовно географічних меж сучасної України.

Характеризуючи релігійну ситуацію в Речі Посполитій у XVI – XVIII ст.ст. автори пропонують картину абсолютної ідилії. Безумовно, на тлі жахів релігійного протистояння у Західній Європі, Річ Посполита дійсно виглядала острівцем релігійної толерантності. Проте вона не була абсолютною. Релігійний фактор активно впливав на перебіг подій повстання Хмельницького, на події другої половини XVIII ст., зокрема Коліївщину та ін.

Говорячи про аспект міжрелігійних відносин у Речі Посполитій, то основну увагу автори приділяють темі порозуміння між католиками та протестантами, натомість відносини між католиками та православними, а згодом й католиками східного обряду – залишились на периферії. Винятком може служити хіба що достатньо детальний опис Берестейського собору 1596 р. та його наслідків. Говорячи про радикальність релігійних поглядів у Європі XVI – XVII ст.ст., наводячи приклад різанини протестантів Франції («Варфоломійська ніч»), автори жодним словом не характеризують ставлення до релігійних опонентів з боку протестантського світу. Проте для нього також було характерна нетерпимість, що виявлялась навіть у вбивствах представників інших конфесій (характерний приклад, Швейцарія епохи Ж. Кальвіна).

Опис внутрішньополітичної ситуації у РП у першій половині XVII ст. можна було б доповнити згадками про козацькі повстання 1625, 1630, 1637 – 1638 рр. У описі польської військової виправи на Московське царство жодним чином не згадано постать Петра Конашевича-Сагайдачного, так само немає козацького сліду у подіях польсько-турецької війни 1620 – 1621 рр. (битви під Цецорою та Хотином). Характерно, що у списку термінів, запропонованих учням для опанування (с. 192) немає визначення терміну «козак».

Опис повстання під проводом Б. Хмельницького подається достатньо стереотипово: автори жодним чином не вказують, що на певному етапі повстання перетворилося на війну, в результаті якої козацькому гетьману вдалося добитися територіальної автономії, визнання право на врядування та ін. Практично не показано жакіття цієї війни, зокрема вимір насилля, що мало релігійне підґрунтя, трагедію війни для нехристиянських мешканців Речі Посполитої, зокрема євреїв.

Не можна погодитись із однозначністю інтерпретації подій у Переяславі у 1654 р., що подані у єдиному трактуванні – включення України до Росії.

Також мають місце фактологічні помилки. Наприклад, на с. 107 вказано, що битва під Берестечком відбувається після битви під Батогом, проте у реальності усе відбувалося навпаки.

Цікаво, що при описі значення Барської конфедерації, автори жодним чином не згадують масштабні селянські повстання на правому березі Дніпра, що увійшли в історіографію під усталеною назвою «Коліївщина».

Позитивно, що підручник має алфавітний покажчик персоналій, згаданих на сторінках навчальної книги. Він є достатньо традиційним: 123 – чоловічі постаті, 5 жіночих. З історичних діячів, що є представниками спільного польсько-українського історичного спадку згадано лише Б. Хмельницького.

Очевидно, що головним завданням авторів підручника не було висвітлювати український контекст, проте, зважаючи на роль, яку у Речі Посполитої відігравали еліти та вихідці з теренів сучасної України, на нашу думку було б варто трохи розширити і доповнити цей та інші аспекти, вказані раніше, а саме – соціальну історію, історію повсякдення тощо.

Загалом же можна лише привітати польських вчителів та учнів з виходом цієї книги, яка буде зручним інструментом та помічником у здобутті знань про минуле світу та своєї країни.

Єгор Врадій,
заступник директора Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума»,
Музею «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні»,
кандидат історичних наук